

Organ Bağışına Yönelik Öğrenci Tutumları: Hemşirelik

Student Attitudes Towards Organ Donation: Nursing

Yaprak SARIGÖL ORDİN¹, Özlem BİLİK², Burcu AKPINAR SÖYLEMEZ³, Eda AYTEN KANKAYA⁴, Buket ÇELİK⁵, Esra DUĞRAL⁶

ÖZ

Bu çalışma, hemşirelik öğrencilerinin organ bağıışı konusundaki görüş ve tutumlarını incelemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırma tanımlayıcı ve kesitsel tiptedir. Bu araştırmanın örneklemini, bir hemşirelik fakültesinde 2017-2018 öğretim yılında öğrenim gören 2., 3. ve 4. sınıf öğrencileri oluşturmuştur. Veri toplama aracı olarak "Organ Bağış Tutum Ölçeği" ve "Organ Bağış Anketi" kullanılmıştır. Tanımlayıcı istatistiksel yöntemler, tek yönlü varyans analizi ANOVA, korelasyon ve t-testi analizleri kullanılmıştır.

Öğrencilerin organ bağıışı pozitif tutum puan ortalamasının 103,85±13,83, "Tıbbi olarak ihmal edilme korkusu" ve "Bedensel yaralanma korkusu" puan ortalamalarının sırasıyla 22,37±9,12 ve 23,70±9,78 olduğu bulunmuştur. "Tıbbi olarak ihmal edilme korkusu" alt boyutunda öğrencilerin sınıflarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Yaş ile "Tıbbi olarak ihmal edilme korkusu" alt boyutu arasında pozitif yönde zayıf düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Kız öğrencilerin organ bağıışı negatif tutum puan ortalamasının erkek öğrencilerden anlamlı düzeyde düşük olduğu saptanmıştır.

Hemşirelik öğrencilerinin organ bağıışına karşı pozitif tutumları yüksek iken negatif tutumlarının düşük olduğu bulunmuştur. Öğrencilerin organ bağıışında bulunmak istediği ancak organ bağıışı kartı bulunma düzeyinin düşük olduğu belirlenmiştir. Hemşirelik öğrencilerinde organ bağıışı tutumunu ve organ bağıışı kartı edinme davranışını artırıcı girişimsel çalışmalara gereksinim vardır.

Anahtar Kelimeler: Hemşirelik Öğrencileri, Tutum, Organ Bağış

ABSTRACT

This study aimed to assess nursing students' views and attitudes towards organ donation. The study is descriptive and cross sectional. The sample of this study was consisted of 2nd, 3th and 4th students that studied 2017-2018 school year in a nursing faculty. The data were collected using "Organ Donation Attitude Scale" and "Organ Donation Survey". Descriptive statistical analysis, one way analysis of variance ANOVA, correlation and t-test were used.

The average of the students' positive organ donation score was found 103.85±13.83, the mean scores of "fear of medical neglect" and "fear of physical injury" were found 22.37±9.12 and 23.70±9.78, respectively. A statistically significant difference was found in "fear of medical neglect" subscale according to student class level. It was found that positive and weak correlation between age and "fear of medical neglect" subscale. It was suggested significant positive correlation between age and "fear of medical neglect" subscale. The negative attitude mean scores of female students was found lower than male students.

It was found that nursing students' positive attitudes were high while negative attitudes were found low. Students want to donate organs but the level of having organ donation cards is low. Interventional studies are needed to increase the organ donation attitudes and donation card acquisition behavior in nursing students.

Keywords: Nursing Students, Attitudes, Organ Donation

¹ Dr. Öğr. Ü. Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi, Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği AD., yaprak.sarigol@deu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3359-3362

² Dr. Öğr. Ü. Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi, Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği AD., ozlem.bilik@deu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8372-8974

³ Dr. Öğr. Ü. Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi, İç Hastalıkları Hemşireliği AD., burcu.akpinar@deu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9643-0325

⁴ Araş. Gör. Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi, Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği AD., edayten@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2519-4732

⁵ Araş. Gör. Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi, Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği AD., celik.buket62@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3229-1845

⁶ Uzm. Dr. Buca Seyfi Demirsoy Hastanesi, srbilgin@gmail.com, ORCID: 0000-0001-9783-7752

GİRİŞ

Organ kısıtlılığı, tüm dünyada halen transplantasyon için global bir problemdir.¹ Dünya genelinde gerçekleştirilen organ nakilleri var olan gereksinimlerin sadece %10'unu karşılayabilmektedir. Organ gereksinimi karşılanamazken her yıl organ bekleme listesindeki hasta sayısı giderek artış göstermektedir. Türkiye, canlı vericiden nakil sayısının oldukça yüksek olduğu; ancak ölü vericiden nakil sayısının düşük olduğu bir ülkedir.² Global bir problem olan organ kısıtlılığının çözümlenmesi için özellikle Türkiye gibi organ bağış oranı düşük olan ülkelerde organ bağışını etkileyen görüş ve tutumların belirlenmesine gereksinim vardır.

Türkiye'de organ bağış, bilgilendirilmiş onam ile yapılmaktadır. Birey, sağlığında organlarını bağışladığını bildirmekte ve organ bağış sistemine kayıt edilerek kendisine bağış kartı verilmektedir. Beyin ölümü tanısından sonra potansiyel vericinin bağış kartı olsa da olmasa da aile onayı alınmaktadır.³ Türkiye'de beyin ölümü tespit edilmiş potansiyel ölü vericilerin ailelerinden alınan onay oranı %25'tir.⁴ Bu oranın artırılmasında toplumdaki her bireyin organ bağışına karşı duyarlılığının geliştirilmesi önemli olup, bu konuda sağlık profesyonellerinin sorumluluğu büyüktür. Sağlık profesyonellerinin, organ bağış ve beyin ölümü konusunda toplumu bilgilendirme, sağlık sistemine güvenin sağlanması ve aile bireyleriyle bu konunun tartışılmasını sağlama konularında önemli rolleri vardır.^{5,6} Hemşireler, potansiyel donörlerin tespit edilmesinde ve ailelerin organ bağışına karar verme sürecinde etkilidir. Hemşirelerin etkileme gücünün farkında olması için henüz öğrencilik yaşantısında organ bağışına ilişkin tutumunun geliştirilmesi gerekmektedir. Ancak hemşirelik müfredatı içerisinde organ

bağış konusuna genel olarak yer verilmediği görülmektedir.⁷ Konuya ilişkin çalışmalarda hemşirelik öğrencilerinin organ bağış ve organ nakli konusunda görüş ve tutumlarının incelenmesi önerilmektedir.⁷⁻¹²

Literatürde, organ bağış konusunda gönüllü olma ve organ bağışçısı olma arasında bir boşluk olduğu belirtilmektedir.¹³ Dünyada İspanya, İtalya ve Çin gibi birçok ülkede hemşirelik öğrencilerinin organ bağışını desteklediği ancak organ bağış süreci konusunda yeterli bilgilerinin olmadığı belirtilmektedir.^{10, 12, 14} Türkiye'de hemşirelik öğrencilerinin organ bağış ile ilgili görüşlerini inceleyen çalışmalarda, öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun organ bağışını önemli buldukları; ancak organ bağışında bulunmadıkları görülmektedir.¹⁵⁻²¹ Öğrencilerin inanç, ölüm sonrası bedenine müdahale, yasadışı uygulamalar, organlarının istemediği birine verilme kaygısı ve organ bağışının ölümü hatırlatması nedeniyle bağış ile ilgili olumsuz düşüncelerinin olduğu rapor edilmiştir.^{17, 18, 20-22} Ayrıca öğrencilerin organ bağış konusunda yeterli bilgilerinin olmadığı belirtilmektedir.¹⁶⁻¹⁸ Literatür incelendiğinde dikkat çeken bir diğer boyut, hemşirelik öğrencilerinin organ bağış ile ilgili tutumlarını belirlemek amacıyla yapılan pek çok çalışmanın anket kullanılarak yapılmasıdır.^{9, 16, 17, 19, 22-24} Araştırmalardan elde edilen verilerin uluslararası karşılaştırılması açısından geçerli ve güvenilir ölçüm araçlarıyla yapılmış çalışmalara gereksinim vardır.

Bu çalışmanın amacı, hemşirelik fakültesi öğrencilerinin organ bağış konusundaki görüş ve tutumlarını incelemek, ayrıca organ bağış tutumunu etkileyen etmenleri belirlemektir.

MATERYAL VE METOT

Araştırma, tanımlayıcı ve kesitsel araştırma tasarımına uygun olarak yapılmıştır. Araştırmada amaçlı örneklem yöntemi kullanılmıştır. Bu araştırmanın evrenini, Türkiye'nin batısında yer alan bir hemşirelik fakültesinde 2017-2018 eğitim-öğrenim döneminde öğrenim gören 2. sınıf (n= 315), 3. sınıf (n= 606) ve 4. sınıf (330) öğrencileri oluşturmuştur. Basit randomizasyonla, hemşirelik fakültesi 2., 3. ve 4. sınıfında öğrenim gören öğrencilerden 120'şer örneklem seçilmiştir. Veri kontrolleri sonunda eksik ve tamamlanmamış ölçekler çıkarılmış ve bu doğrultuda 2. sınıfların %70,83'ü (n=85), 3. sınıfların %68,33'ü (n=82), 4. sınıfların %93,33'ü (n=112) örneklem kapsamına alınmıştır. Araştırmanın verileri öğretim yılı başlangıcında Eylül-Ekim 2017 tarihlerinde toplanmıştır. Araştırma verileri dönem başında toplandığı için birinci sınıf öğrenciler eğitim öğretim hayatına yeni başladıklarından dolayı çalışmaya dahil edilmemiştir.

Araştırmanın yapılabilmesi için üniversitenin girişimsel olmayan araştırmalar etik kurulundan etik kurul izni (Tarih: 12.10.2017, protokol numarası: 3602-GOA, karar numarası: 2017/24-15) araştırmanın yapıldığı kurumdan kurum izni (Tarih: 20.09.2017, Sayı: 19396244-302-01-06-1792) ve katılımcılardan gönüllü olur formu alınmıştır.

Öğrencilerin organ bağışına yönelik görüş ve tutumlarının değerlendirilmesinde "Organ Bağış Tutum Ölçeği" ve "Organ Bağış Anketi" kullanılmıştır.

Parisi ve Katz tarafından 1986 yılında geliştirilen Organ Bağış Tutum Ölçeği (OBTÖ) 1995'te Kent ve Owens tarafından revize edilmiştir.^{25, 26} OBTÖ'nün Kent ve Owens (1995) tarafından uyarlanan formu, organ bağış konusunda tutumları gösteren 46 madde (23 pozitif, 23 negatif) içermektedir. OBTÖ üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde sosyo-demografik veriler, ikinci bölümde 46 maddelik ölçek formu, üçüncü

bölüm olarak nitelendirilen kısım ise, katılımcıların bağışlanan organların yarar durumlarını ve organ bağış gönüllüğü gibi durumlarla ilgili çeşitli soruları içermektedir. OBTÖ'nün Türkçe geçerlik ve güvenilirlik çalışması Yazıcı Sayın (2015) tarafından yapılmıştır.²⁷ Ölçeğin Türkçe formu organ bağış tutumu ile ilgili 40 maddeden oluşmaktadır (orijinal ölçekte yer alan 6., 7., 12., 19., 27. ve 45. maddeler çıkartılmıştır). Bu maddeler organ bağışına yönelik 20 pozitif 20 negatif tutumdan oluşmaktadır. Pozitif tutumlardan alınabilecek puanlar 20-120 arasındadır, aynı şekilde toplam negatif tutum skoru da 20-120 arasındadır. Yüksek pozitif ve düşük negatif skorlar organ bağış konusunda gönüllü tutumların güçlü olduğunu göstermektedir. Ölçek her bir maddesi, *tamamen katılıyorum* seçeneği ve *hiç katılmıyorum* arasında değişen altı seçenekli bir Likert formatındadır.²⁷

Organ Bağış Anketi

Bu anket araştırmacılar tarafından hazırlanmış ve 16 soru içermektedir. İki soruda öğrencilerin organ bağış kartı edinme durumu değerlendirilmektedir.

Verilerin Analizi

Araştırmanın verileri SPSS 25,0 istatistik programında analiz edilmiştir. Hemşirelik fakültesi öğrencilerinin sosyodemografik özellikleri ile ilgili verileri sayı, yüzde ve aritmetik ortalama alınarak incelenmiştir. Hemşirelik fakültesi öğrencilerinin öğrenim gördükleri sınıflara göre organ bağış görüş ve tutumları arasındaki fark tek yönlü varyans analizi ANOVA ile değerlendirilmiştir. Öğrencilerin yaşlarına göre organ bağış görüş ve tutumları arasındaki fark korelasyon analizi ile, cinsiyetlerine göre fark ise bağımsız iki ortalama arasındaki farkın önemlilik testi olan t-testi ile analiz edilmiştir.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Öğrencilerin yarısından fazlasının (%80,6) kadın ve yaş ortalamalarının $21,20 \pm 1,61$ (min-max=18-30) olduğu bulunmuştur (Tablo 1). Öğrencilerin Organ Bağışı Tutum Ölçeği'nden aldıkları puan ortalamaları incelendiğinde; pozitif tutum göstergesi olan “yardımseverlik ve ahlaki değerleri/inançları” alt boyutu puan ortalamalarının $103,85 \pm 13,83$, negatif tutum göstergeleri olan “Tıbbi olarak ihmal edilme korkusu” alt boyutu puan ortalamalarının $22,37 \pm 9,12$, “Bedensel yaralanma korkusu” alt boyutu puan ortalamalarının $23,70 \pm 9,78$ olduğu görülmektedir.

Tablo 1. Öğrencilerin Sosyodemografik Özellikleri

	X	(SS)
Yaş	21,20	1,61
	N	%
Cinsiyet		
Kadın	224	80,6
Erkek	54	19,4
Sınıf		
2. Sınıf	85	30,5
3. Sınıf	82	29,4
4. Sınıf	112	40,1

Öğrencilerin Organ Bağışı Tutum Ölçeğinden aldıkları puanlar sınıflarına, yaşlarına ve cinsiyetlerine göre karşılaştırılmıştır. Sınıflara göre negatif tutum göstergesi olan “Tıbbi olarak ihmal edilme korkusu” alt boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=0,002$) (Şekil 1). Sınıf düzeyi arttıkça öğrencilerin “Tıbbi olarak ihmal edilme korkusu” alt boyut puan ortalamaları artış göstermiştir. Öğrencilerin sınıflarına göre Organ Bağışı Tutum Ölçeği pozitif tutum alt boyut puan ortalamaları ve “Bedensel yaralanma korkusu” alt boyut puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır (Şekil 1).

Yaş ve Organ Bağışı Tutum Ölçeği'nin “Tıbbi olarak ihmal edilme korkusu” alt

boyutunda pozitif yönde çok zayıf düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur ($r=0,146$; $p=0,016$; Tablo 2). Öğrencilerin cinsiyetlerine göre Organ Bağışı Tutum Ölçeği puan ortalamaları karşılaştırıldığında; cinsiyete göre negatif tutum ölçek alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunurken ($p < 0,05$), cinsiyete göre pozitif tutum puan ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p > 0,05$) (Tablo 2).

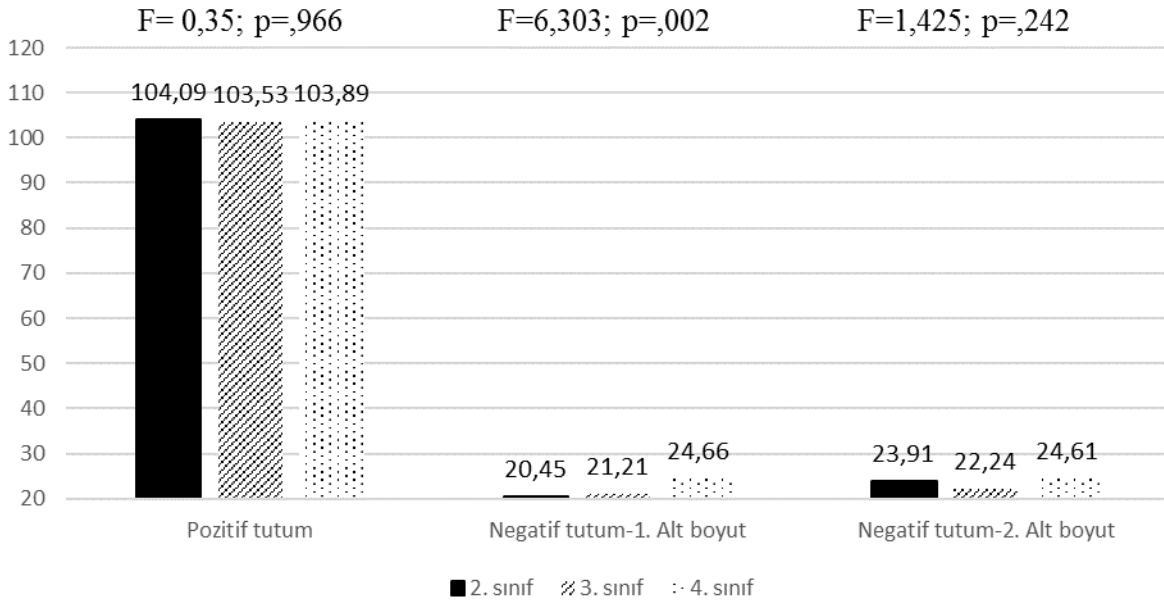
Öğrencilerin %63,4'ü ($n=177$) tüm organlarını bağışlamayı düşünmektedir. Organlarını bağışlamayı düşünen öğrencilerin ilk beş sırada bağışlamayı düşündükleri organlar; böbrek (%97,46), pankreas (%97,46), karaciğer (%96,77), akciğer (%95,34) ve kalp (%93,18) olarak belirlenmiştir. Öğrencilerin, bağışlanmasını yararlı buldukları organlar sırasıyla; kalp (%95,30), akciğer (%83,20), kemik iliği (%87,50), karaciğer (%80,30) ve korneadır (%71,79).

Öğrencilerin %82,07'si ($n=229$) bedenine bir başkasının organının takılmasını kabul ettiğini; %47,1'i ($n=132$) bedenine bir hayvana ait organın takılmasını kabul ettiğini; %70,25'i ($n=196$) bedenine makine gibi bir yapay organın takılmasını kabul ettiğini; %93,90'ı ($n=262$) başkasından kan almayı kabul ettiğini belirtmiştir.

Öğrencilerin %92,83'ünün ($n=259$) organ bağış kartının bulunmadığı; %44,08'inin ise beyin ölümü gerçekleştikten sonra organlarını bağışlamak istediği saptanmıştır. Katılımcıların %53,04'ü ($n=148$) organ bağışı kartı imzalamak konusunda kararsız olmasına rağmen organlarını bağışlamak istediğini; %69,53'ü ($n=194$) organ bağış kartını nasıl temin edeceğini bilmediğini; %76,34'ü ($n=213$) ölümden sonra organ bağışına ilişkin Türkiye'deki mevcut sistemin nasıl çalıştığını bilmediğini bildirmiştir. Ayrıca katılımcıların %55,91'i ($n=156$) ölüm gerçekleştikten sonra organ bağışı için aile onayının alınması gerektiğini düşünmektedir.

Öğrencilerin, %55,55'i (n=155) Türkiye'de Organ Bağıışı Kayıt Sistemi'nin olduğunu

bilmekteyken, %83,15'i (n=232) bu sistemin nasıl çalıştığını bilmediğini belirtmiştir.

Şekil 1. Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Sınıflara Göre Organ Bağıışı Tutum Ölçeği Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

Pozitif tutum = Yardımseverlik ve ahlaki değerleri/inançları, Negatif tutum-1. Alt boyut= Tıbbi olarak ihmal edilme korkusu, Negatif tutum-2. Alt boyut= Bedensel yaralanma korkusu

Tablo 2. Öğrencilerin Organ Bağıışı Tutum Ölçeğinden Aldıkları Puan Ortalamalarının Sosyodemografik Özellikleri Açısından İncelenmesi

	Pozitif Tutum "Yardımseverlik ve ahlaki değerleri/inançları" X (SS)	Negatif Tutum "Tıbbi olarak ihmal edilme korkusu" X (SS)	Negatif Tutum "Bedensel yaralanma korkusu" X (SS)
Cinsiyet			
<i>Kadın</i>	104,59 (13,56)	21,73 (8,95)	22,58 (9,45)
<i>Erkek</i>	100,75 (14,65)	25,03 (9,43)	28,37 (9,82)
	t=1,750; p=0,084	t=-2,333; p=0,022 ^a	t=-3,914; p=0,000 ^b
Yaş	r =0,299 p = 0,063	r = 0,146 p = 0,016 ^a	r =0,010 p =0,874

^ap<0,05; ^bp<0,01

Bu çalışmada, hemşirelik öğrencilerinin organ bağıışına yönelik tutum ve algıları incelenmiştir. Hemşirelik öğrencilerinin organ bağıışına karşı pozitif tutumlarının yüksek ve negatif tutumlarının düşük olduğu bulunmuştur. Ayrıca, pozitif tutumları gösteren yardımseverlik ve ahlaki değerleri/inançları alt boyutunun yüksek;

negatif tutumları gösteren tıbbi olarak ihmal edilme korkusu ve bedensel yaralanma korkusu alt boyutlarının düşük olduğu saptanmıştır. Literatürde geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı ile organ bağıışına karşı tutumu değerlendiren çok az çalışma yer almaktadır.^{15,27,28} Türkiye'de Akpınar Söylemez ve Ordin (2017) ile Yazıcı

Sayın'ın (2015) çalışması dışında tüm çalışmalarda araştırmacılar tarafından geliştirilen anket formunun kullanıldığı görülmektedir.^{15,27} Akpınar Söylemez ve Ordin'in (2017) çalışmasında probleme dayalı öğrenim modelinde öğrenim gören, organ bağışısı konusunda hemşirelik eğitim programı içerisinde eğitim almış olan 3. sınıf öğrencilerinin organ bağışısına yönelik tutumları incelenmiştir.¹⁵ Bizim çalışmamızda elde edilen tutum ölçeği alt boyutları puan ortalaması ile Akpınar Söylemez ve Ordin'in (2017) çalışmasındaki puan ortalamalarının benzer olduğu görülmektedir.¹⁵ Yazıcı Sayın'ın (2015) %84,4'ü 30-35 yaşında, %50,4'ü kadın ve %49,7'si ilköğretim mezunu olan örneklerle gerçekleştirdiği çalışmada, organ bağışısına karşı pozitif tutum puan ortalaması bizim çalışmamıza göre daha düşük, negatif tutumları ise daha yüksek bulunmuştur.²⁷ Literatürde sağlık bilimleri öğrencilerinin organ bağışısı konusunda farkındalık ve duyarlılığının daha iyi olması gerektiği vurgulanmaktadır.^{7, 11} Bu nedenle hemşirelik öğretim müfredatının organ bağışısı, beyin ölümü ve organ nakli konularını içermesi gerekmektedir.^{7, 12}

Bizim araştırmamızda, öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıf düzeyi arttıkça "Tıbbi olarak ihmal edilme korkusu" algılarının artış gösterdiği bulunmuştur. İstatistiksel açıdan anlamlı düzeyde olmasa da sınıf düzeyi arttıkça pozitif tutum azalırken "bedensel yaralanma korkusu" artmaktadır. Literatürde, bizim araştırmamızdan farklı olarak sınıf düzeyi arttıkça organ bağışısını düşünme ve organ bağışısı yapma oranında artış olduğu belirtilmektedir.^{14,18} Bu farklılığın nedeni yapılan tüm araştırmalarda geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı kullanılmaması, organ bağışısına yönelik organ bağışısını düşünme, gönüllü olma, organ bağışısı tutumu gibi farklı kavramların incelenmesinden kaynaklanabilir. Literatür incelendiğinde her araştırmada araştırmacı tarafından geliştirilen anket formunda farklı kavramların sorgulandığı ve farklı terminolojilerin kullanıldığı görülmektedir.

Araştırmamızda yaş arttıkça "Tıbbi olarak ihmal edilme korkusu" alt boyutunda da artış olduğu ve öğrencilerin negatif algılarının arttığı bulunmuştur. Yukarıdaki paragrafta öğrencilerin sınıf düzeyi arttıkça negatif tutumlarının da arttığı belirtilmiştir, öğrencilerin sınıf düzeyi arttıkça yaşı arttığı için bu bulgu yukarıda belirtilen bulguyu desteklemektedir. Yapılan başka çalışmalarda, yaşı organ bağışısı yapma gönüllüğünü etkilemediği belirtilmektedir.^{14, 29} Çalışmamızda ve literatürde elde edilen tüm bu sonuçlar, organ bağışısı ile ilgili gönüllülükte yaşı ya da sınıf düzeyinin artmasından ziyade bireysel özellikler, kültürel farklılıklar, yaşama yüklenen anlam gibi faktörlerin etkili olabileceğini düşündürmüştür. Ayrıca daha önce de değinildiği gibi organ bağışısı ile ilgili çalışmalarda kullanılan ölçüm araçlarının ve bunlarda incelenen kavramların farklılığı bu sonucu doğurmuş olabilir.

Araştırmamızda kız öğrencilerin negatif tutumlarının erkek öğrencilere göre daha düşük olduğu bulunmuştur. Yapılan çalışmalarda bu konuya yönelik farklı bulgular yer almaktadır. Bir çalışmada kız öğrencilerin organ bağışısını düşünme oranlarının yüksek olduğu, başka bir çalışmada kız öğrencilerin organ bağışısı gönüllüğünün daha düşük olduğu ve farklı bir araştırmada ise cinsiyetin etkili bir faktör olmadığı belirtilmektedir.^{14,18,29} Literatürde cinsiyet faktörüne yönelik farklılık olması yukarıda da belirtildiği gibi diğer araştırmalarda farklı kavramların kullanılması ve geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı kullanılmamasından kaynaklı olabilir. Ayrıca, bizim araştırmamızda erkek ve kız öğrenci sayılarının dağılımları incelendiğinde kızların sayısının erkeklerden yaklaşık dört kat fazla olması analizin sonucunu etkilemiş olabilir.

"Dini inançlar" organ bağışısına karşı tutumu etkileyen önemli bir faktördür.^{23,30} Çalışmaya katılan öğrencilerin organ bağışısına yönelik negatif tutumlarının düşük olması, dini açıdan organ bağışısına olumsuz tutumlarının az olduğunu göstermektedir. Literatürde, Türk toplumunda yapılmış

birçok çalışmada din, organ bağıışı tutumunu olumsuz etkileyen bir faktör olarak belirtilmiştir.^{17-19,20,23,29,31,32} Ancak, İslam inancının organ bağıına karşı olumlu tutumunu bildiren fetva Türkiye’de 1980 yılında yayınlanmıştır.³³ Bu fetvaya rağmen toplumda dini inancın organ bağıışı tutumunu olumsuz yönde etkilemesi, bu konuda bireylerin yeterli bilgisinin olmaması ile açıklanabilir.²³

“Beden bütünlüğü” organ bağıışına karşı tutumu önemli derecede etkileyen başka bir faktördür.^{23,30} Çalışmaya katılan öğrencilerin organ bağıışına yönelik negatif tutumlarının düşük olması, beden bütünlüğü açısından organ bağıışına karşı olumsuz tutumlarının az olduğunu göstermektedir. Literatürde, beden bütünlüğünde bozulma korkusu ve ölüm sonrası yaşam ile ilgili düşüncelerin organ bağıışına karşı tutumları etkilediği belirtilmektedir.^{18, 21-23, 29, 34, 35}

Organ bağıışını etkileyen diğer önemli bir faktör de “sağlık bakım sistemine duyulan güven”dir.²³ Bizim çalışmamızda negatif tutum puan ortalamasının düşük çıkması öğrencilerin sağlık bakım sistemi ile ilgili olumsuz düşüncelerinin az olduğunu göstermektedir. Özkan ve arkadaşlarının (2014) çalışmasında öğrencilerin, organ bağıışına karar verme, ölü vericinin bakımı, organ bağıışı yapan birinin yoğun bakımda bakımı gibi konularda sağlık bakım sistemi ile ilgili olumsuz düşüncelerinin olduğu belirtilmektedir.²³ Öğrencilerin bu konuda olumsuz düşüncelerinin olması, bilgi yetersizliği ya da güvenilir kaynaklardan bilgi alamaması nedeniyle olabilir. Ayrıca, Türk toplumunda sağlık hizmetlerinden memnuniyet ve sağlık çalışanlarına duyulan güven bu konuda belirleyicidir. Türkiye’de genel olarak sağlık hizmetlerinden memnuniyet oranı yıllara göre artış göstererek 2015 yılında %7,3’e yükselmiştir.³⁶ Sağlık çalışanları, Türkiye’de en fazla güven duyulan ikinci meslek olarak belirtilmektedir.³⁷ Bu durum, Türk toplumun sağlık bakım sistemine olan güvenini etkilemektedir. Ayrıca, bu durumun organ bağıışı ile ilgili sağlık bakım sistemine

güvensizlikle ilgili olumsuz tutumları azaltması beklenmektedir.

Bizim çalışmamızda, nakledilmesi en önemli bulunan organlar sırasıyla böbrek, pankreas, karaciğer, akciğer ve kalptir. Nakledilmesi en önemli bulunan ilk doku ise kemik iliğidir. Öğrencilerin bu organların ve dokunun nakillerini yararlı bulmalarının, en fazla bu organ ve doku nakilleri hakkında bilgilerinin olmasından kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Lopez-Montesino ve arkadaşlarının (2010) çalışmasında, öğrenciler tarafından en fazla nakil yapıldığı bilinen organlar/dokular böbrek, kalp, kemik iliği ve akciğer olarak bulunmuştur.¹⁰ Türkiye’de yapılmış çalışmalarda da, hemşirelik öğrencilerinin en fazla bildiği organ nakillerinin karaciğer, böbrek, kalp, akciğer nakli olduğu belirlenmiştir.^{17-20,29} Ayrıca, bu çalışmada öğrencilerin hiç nakledilmemesini düşündükleri organlar/dokular; yüz, genital organlar ve cilt olarak saptanmıştır. Bunun nedeni öğrencilerin bu nakiller hakkında yeterince bilgilerinin olmaması, bu organların yaşamsal açıdan önemli olmadığını düşünmesi ve mahremiyet duygusu olabilir.

Bu çalışmada, öğrencilerin %44’ünün organ bağıışında bulunmak istediği ancak sadece %8’inin donör kartı olduğu saptanmıştır. Öğrencilerin, organ bağıışını kabul edilebilir bulması, organ bağıışı kartı olmasını etkileyen önemli bir faktördür. Benzer şekilde yapılan çalışmalarda da sağlık bilimlerinde öğrenim gören öğrencilerin (hemşire, ebe, tıp, diş, sağlık teknisyeni vb.) %47,8-66,7’sinin organ bağıışında bulunmak istediği ancak sadece %2-6’sının organ bağıışı kartı olduğu belirtilmektedir.^{9,16,29,32} Bu durum, öğrencilerin ülkesindeki organ bağıışı sistemi hakkında bilgi eksikliğinin olması nedeniyle^{7,14,23,35,38} organlarını nasıl bağışlayacağını bilmediğinden kaynaklı olabilir. Bu çalışmada, bu yorumu destekler nitelikte öğrencilerin yarısının (%51,3) organ bağıışı sisteminin nasıl çalıştığı konusunda bilgisinin olmadığı görülmektedir. Öğrencilerin organ bağıışında bulunmamasının bir nedeni organ bağıışının ölümü hatırlatması olabilir.^{22,23} Geç

adölesanlık döneminde aile tutumunun önemli bir yeri vardır ve öğrencilerin, organ bağışında bulunmamasında ailelerinin bu konuya yönelik olumsuz tutumlarının da etkili olduğu düşünülebilir.^{23,29}

Kültürel özellikler ve toplumsal duyarlılık organ bağışı tutumunu etkileyen önemli faktörlerdir. Hemşirelik öğrencilerinin organ bağışına karşı kültürel

duyarlılığı ve korkularının anlaşılması gereklidir.¹¹ Bu çalışma ile farklı bir kültür olan Türk kültüründe ve İslam inancında hemşirelik öğrencilerinin organ bağışına karşı tutumları değerlendirilmiştir. Bu çalışmanın sonuçlarının, hemşirelik öğrencilerinin organ bağışına karşı çok kültürlü özelliklerinin belirlenmesinde önemli veri sağlayacağına inanılmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada, hemşirelik öğrencilerinin organ bağışına karşı pozitif tutumlarının yüksek ve negatif tutumlarının düşük olduğu bulunmuştur. Öğrencilerin organ bağışına yönelik negatif tutumlarında artış olduğu, yaş arttıkça negatif tutumda artış olduğu ve kız öğrencilerin negatif tutumlarının daha düşük olduğu bulunmuştur. Literatürde organ bağışı konusunun farklı kavramlar kullanılarak incelendiği ve geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı kullanılarak incelenmediği

görülmektedir. Geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı kullanılarak yapılan bu çalışmanın verileri farklı kültürlerde yapılan çalışmaların verileri ile karşılaştırma yapılmasına olanak sağlayacaktır. Öğrencilerin organ bağışında bulunmak istediği ancak organ bağışı kartı bulunma düzeyinin düşük olduğu sonucuna varılmıştır. Hemşirelik öğrencilerinin organ bağışı tutumunu ve organ bağışı kartı edinme davranışını artırıcı girişimsel çalışmalara gereksinim vardır.

KAYNAKLAR

1. Wynn JJ, Alexander CE. (2011). "Increasing Organ Donation and Transplantation: The U.S. Experience over the past decade". *Transplant International*, 24, 324-332. <https://doi.org/10.1111/j.1432-2277.2010.01201.x>.
2. Global Observatory on Donation and Transplantation (2014). "WHO Collaborating Centre On Donation And Transplantation". (Erişim Tarihi: 15.03.2018).
3. Organ ve Doku Alınması, Saklanması ve Nakli Hakkında Kanun. (1979). 16655, 03.06.1979 R.G. (Erişim Tarihi: 15.03.2018).
4. Republic of Turkey Ministry of Health, Statistics of organ donation. (2013). (Erişim Tarihi: 14.02.2018).
5. Newsletter Transplant International Figures on Donation and transplantation. (2015). (Erişim Tarihi: 14.02.2018).
6. Arriola KJ, Robinson DHZ, Thompson NJ, Perryman JP. (2010). "Project ACTS: An Intervention to Increase Organ and Tissue Donation Intentions among African Americans". *Health Education and Behaviour*, 37, 264-74. <https://doi.org/10.1177/1090198109341725>.
7. Anker AE, Feeley TH, Fiedman E, Kruegler J. (2009). "Teaching Organ and Tissue Donation in Medical and Nursing Education. *Prog Transplant*. 19(4), 343-8.
8. McGlade D, McClenahan C, Pierscionek B. (2014). "Pro-Donation Behaviours of Nursing Students from the Four Countries of the UK". *PLoS One*, 9(3), 91405. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0091405>.
9. Symvoulakis EK, Rachiotis G, Papagiannis D, Markaki A, Dimitroglou Y, Morgan M, et al. (2014). "Organ Donation Knowledge and Attitudes among Health Science Students in Greece: Emerging Interprofessional Needs". *Int J Med Sci.*, 11(6), 634-640. <http://doi.org/10.7150/ijms.8686>.
10. Lopez-Montesinos MJ, Manzanera Saura JT, Mikla M, Rios A, López-Navas A, Martínez-Alarcón L, et al. (2010). "Organ Donation and Transplantation Training for Future Professional Nurses as a Health and Social Awareness Policy". *Transplantation Proceedings*, 42, 239-242. <https://doi.org/10.1016/j.transproceed.2009.11.008>.
11. Rykhoff ME, Coupland C, Dionne J, Fudge B, Gayle C, Ortner TL, et al. (2010). "A Clinical Group's Attempt to Raise Awareness of Organ and Tissue Donation". *Progress in Transplantation*, 20(1), 33-39.
12. Zampieron A, Corso M, Frigo AC. (2010). "Undergraduate Nursing Students' Attitude towards Organ Donation: A Survey in an Italian University". *Int Nurs Rev.*, 57, 370-376. <https://doi.org/10.1111/j.1466-7657.2010.00806.x>.
13. Rosenblum AM, Li AH, Roels L, Stewart B, Prakash V, Beitel J, et al. (2012). "Worldwide Variability in Deceased Organ Donation Registries". *Transpl Int*. 25, 801-811. <https://doi.org/10.1111/j.1432-2277.2012.01472.x>.
14. Tam WWS, Suen LKP, Chan HYL. (2012). "Knowledge, Attitudes and Commitment toward Organ

- Donation among Nursing Students in Hong Kong". *Transplantation Proceedings*, 44(5), 1196-200.
15. Söylemez BA, Ordin YS. (2017). "Attitudes of the Third-Year Nursing Students toward Organ Donation: Cross-Sectional Study". *Transplantation Proceedings*, 49,1698-1701.https://doi: 10.1016/j.transproceed.2017.04.024.
 16. Kocaay AF, Celik SU, Eker T Oksuz NE, Akyol C, Tuzuner A. (2015). "Brain Death and Organ Donation: Knowledge, Awareness, and Attitudes of Medical, Law, Divinity, Nursing, and Communication Students". *Transplantation Proceedings*, 47(5), 1244-1248. https://oi: 10.1016/j.transproceed.2015.04.071.
 17. Yaman-Aktas Y, Karabulut N. (2012). "Knowledge And Attitudes of Nursing Students Who Have Been Training in Giresun University Faculty of Health Sciences about Brain Death and Organ Donation". *Furat Medical Journal*, 17(3), 129-134.
 18. Vicdan AK, Peker S, Uçer B. (2011). "Determination of the Attitudes of Akşehir Health High School Students Concerning Organ Donation". *TAF Prev Med Bull.*, 10(2),175-180.https://doi10.5455/pmb.20101216024338.
 19. Kılıç S, Koçak, N, Türker, T, Gürpınar, H, Gülerik, D. (2010). "Attitudes of Female University Students about Organ Donation and Factors Affecting These Attitudes". *Gulhane Med J.*, 52, 36-40.
 20. Özmen D, Çetinkaya AC, Sarizeybek B, Zeybek A. (2008). "Knowledge and Views of Students of the Celal Bayar University Manisa School of Health towards Organ Donation". *Türkiye Klinikleri J Med Sci.*, 28, 311-318.
 21. Yaşar M, Oğur R, Uçar M, Göçgeldi E, Yaren H, Tekbaşı ÖF, et al.(2008). "Attitudes of Last Grade Students of a Vocational School of Health about Organ Donation and Related Factors with Their Attitudes". *Genel Tıp Dergisi*, 18(1), 33-37.
 22. Savaşer S, Mutlu B, Çağlar S, Doğan S, Canbulat N. (2012). "Senior Nursing Schools Students' Views on Organ Donation". *Florence Nightingale Journal of Nursing*, 20(1), 1-9.
 23. Özkan Ö, Baykara-Acar Y, Acar H. (2015). "Opposition to Organ Donation and Transplant by Midwifery, Nursing, and Social Work Students". *Experimental and Clinical Transplantation*, 2, 179-187. https:// doi: 10.6002/ect.2014.0054.
 24. Kavurmacı M, Karabulut N, Koç A. (2014). "The Knowledge and Views of University Students About Organ Donation". *J Education Res Nursing* 11, 15-21.
 25. Parisi N, Katz I. (1986). "Attitudes toward Posthumous Organ Donation and Commitment to Donate". *Health Psychol.*, 5(6), 565-80.
 26. Kent B, Owens RG. (1995). "Conflicting Attitudes to Corneal and Organ Donation: A Study of Nurses' Attitudes to Organ Donation". *International Journal of Nursing Studies*, 32, 484-492.
 27. Yazıcı Sayın Y. (2015). "Turkish Validity and Reliability of Organ Donation Attitude Scale". *Journal of Clinical Nursing*, 25, 642-55. https:// doi: 10.1111/jocn.12943.
 28. Wakefield CE, Watts KJ, Homewood J, Meiser B, Siminoff LA. (2010). "Attitudes Toward Organ Donation and Donor Behavior: A Review of the International Literature". *Prog Transplant.*, 20, 380-391.
 29. Göz F, Göz M, Erkan M. (2006). "Knowledge and Attitudes of Medical, Nursing, Dentistry and Health Technician Students towards Organ Donation: A Pilot Study". *J Clin Nurs.*, 15(11), 1371-1375.
 30. Şahin H, Abbasoğlu O. (2015). "Attitudes Of Medical Students from Different Countries about Organ Donation". *Exp Clin Transplant* http://dx.doi.org/10.6002/ect.2014.0228 15.04.2018.
 31. Özer N, Sarıtaş S, Karaman Özlü Z. (2010). "Knowledge and Thoughts of Nursing Students about Organ Donation and Transplantation". *Journal of Anatolia Nursing and Health Sciences*, 13, 1-11.
 32. Üstüner F, Uysal A, Kaya B. (2009). "Knowledge, Attitudes and Thoughts of Giresun University School of Health Students towards Organ Donation and Transplant". *Ankara University Dikimevi Health Services Vocational High School*, 8(1), 1-9.
 33. "Republic of Turkey Prime Ministry Directorate of Religious Affairs Higher Board of Religious Issues, Organdonation". (2014). (Erişim Tarihi: 14.02.2018).
 34. Tokalak I, Kut A, Moray G, Emiroglu R, Erdal R, Karakayali H, et al. (2006). "Knowledge and Attitudes of High School Students Related to Organ Donation and Transplantation: A Cross-Sectional Survey in Turkey". *Saudi J Kidney Dis Transpl.*, 17(4), 491-496.
 35. Kim JR, Fisher MJ, Elliott D. (2006). "Undergraduate Nursing Students' Knowledge and Attitudes towards Organ Donation in Korea: Implications for Education". *Nurse Education Today*, 26(6), 465-474.
 36. "Turkish Statistical Institute, Satisfaction from public services in general". (2017). (Erişim Tarihi: 14.02.2018).
 37. "BAREM-WIN/Gallop International Association, Meslekler Güven Endeksi". (2013). (Erişim Tarihi: 14.02.2018).
 38. Whisenant DP, Woodring B (2012). Improving Attitudes and Knowledge towards Organ Donation among Nursing Students. *Int J Nurs Educ Scholarsh*, 9, 22. https:// doi:10.1515/1548-923X.2404.